

ВРЕМЕ ЗА ДЕЛА

(Критиката на превода през 1986 година — успехи и недостатъци)

ГЕОРГИ ЦАНКОВ

През месец юли 1986 г. Съюзът на преводачите в България прие Програма за изпълнение на решенията на XIII конгрес на БКП. Една от съществените точки в програмата се нарича „Критиката на превода — синтез на идеология и културна политика“. В раздела се говори колко необходимо е бързо да се издигне качеството на критиката на превода, защото именно по този начин ще се утвърдят още по-високи идейно-художествени критерии.

Съвременната обществено-политическа реалност всекидневно ни показва, че е дошло време за революционни дела във всички области на социалистическия живот, че трябва да се намират новаторски решения за наредените обществени и културни проблеми, да се създават и прилагат нови практически подходи. В докладната записка на другаря Тодор Живков „Някои съображения във връзка с Януарския пленум на ЦК на КПСС и с по-нататъшната работа за провеждане на стратегическия курс на Българската комунистическа партия“ се казва: „Идеологическата работа ще бъде съвременна и действена, ако подеме проблемите на преустройството и утвърждава новото в различните сфери на обществения живот“, и още: „Нам сега е нужна не самоцелна критика, а критика целенасочена, тясно свързана със задачите на преустройството, критика, която улеснява преустройството, набелязано от Тринадесетия конгрес.“

Повече от ясно е, че вече не можем да се самоуспокояваме и разхвалваме, да се радваме на полупослехи. Дължни сме в атмосфера на гласност, на творческа непримиримост да прилагаме нов стил на работа, нови изисквания към творците от нашия съюз. Тук ще си позволя да припомня още един цитат, този път от неостаряващата реч на др. Тодор Живков пред XVI отчетно-изборна конференция на столичната организация на Димитровския комунистически младежки съюз (от 14 март 1969 г.): „Критиката винаги е била и ще бъде — до построяването на безкласовото комунистическо общество — инструмент на борбата, която се води между класите, за идейно-политическо ръководство на литературата и изкуството.“ Ето го най-точното предназначение и на критиката на превода. Но дали го помним, дали го следваме във всекидневната си творческа практика? Доказателство за огромното значение, което ръководството на СПБ придава на критическото творчество, е стриктното изпълнение на приетата през 1985 г. Програма за развитието на критиката на преводната литература и на преводаческото изкуство. Само положителни неща могат да се кажат за работата на постоянната съюзна комисия по критиката, която направи много както за идейното и художественото израстване на критици-личности, така и за разширяването на територията за тяхната обществена изjava. Но без съмнение това все пак е началото на пътя. Много от критиците на превода сами стесняват кръга на интересите и задълженията си. Дори в обсъжданията, които прави секция „Теория, история и критика“, по-често ще чуем сериозни разговори по въпроси от терминологията, лексикологията, а оскъдните думи, отделени за критиката, нерядко носят отпечатъка на шаблона. Добре знаем, че позчето от младите критици няма къде да печатат своите рецензии, че много наши вестници и списания откъсват да се занимават с преводна литература. Остава ни да се въднуваме какво ще се появи в колонките за нови книги на в. „АБВ“, да следим рецензиите в списанията „Панорама“ и „Факел“. Но тези публикации се покриват само с представата ни за „оперативна критика“, един безкрайно важен поджанр, който обаче не може да се отъждествява с многообразното, характерно за оная критика на превода, която е нашата стратегическа цел.

Съгласен съм с едно определение на Николай Б. Попов, формулирано в анкета (публикувана в бюлетина „Новини“ на СПБ през септември 1986 г.). Ето какво казва той: „Обектът и отправната точка за

критиката на превода е преводът; за мен това значи процесът, който започва далеч преди появата на самия преводен текст (от първия досег с дадена книга, желанието и необходимостта от бъдещия превод от гледна точка на културата, подготовката за „трансплантацията“ и пр.) и завършва с взаимодействието между преводния факт и културата. „Завършва“ дори не е точно казано, защото процесът на взаимодействие е отворен.“

Извънредно продуктивна е такава постановка, но още по-важно е да я запълним с конкретен смисъл, да я съотнесем към терена на националната ни социалистическа култура. Необходимо е час по-скоро да се откажем от тесноведомственото разбиране за критиката на превода — като за естетско занимание на херметизирани се ерудити. Чуват се и такива тълкувания, но за съжаление намират се и такива критици, които щедро им дават храна. Една дейност, чието предназначение е да координира идеологическото ръководство във важна област от националната култура, по никакъв начин не може и не трябва да бъде използвана за интелектуални главоблъсканици, защото в такъв случай вместо да въздейства, тя ще отблъсква.

Ще се опитам да представя пред вас идеалната структура на критиката на превода така, както аз я виждам. Преди всичко трябва винаги да съществува нерушимата връзка с останалите компоненти от националния културен живот, т. е. невъзможно е да говорим за преводната литература у нас, без да сме в детайли запознати с процесите в родната литература и изкуство. Само от такава гледна точка е оправдано превеждането на коя да е чужда книга. Когато избираме сред океана на световната литература онзи художествен факт, който ще представим пред съда на българските читатели, ние нямаме право да вършим това безотговорно. Няма съмнение, че чуждите филолози трябва да подготвят не само специалисти по съответните езици и литератури, а преди всичко — личности с широк поглед, с ясен классово-партиен критерий върху особеностите на световния литературен процес. Напоследък в СССР много остро се постави въпросът за университетската подготовка на критическите кадри. Безспорно е, че урявяването за критика на преводната литература е още по-сложно и продължително. И сега има у нас млади, самоуверени литератори, които смятат, че багажът на българската литература се побира в едно скромно куфарче. Излишно е да коментирам подобни маниашини. Ще кажа само, че без изстрадано и професионално проникване в света на родното изкуство никой няма да стигне и до спецификата на чуждото. С такава криворазбрана цивилизованост трябва да се води безмилостна война. Прехласването по недоразбрани „изми“, ученоподобните „фликфлаци“ на доморасли структуралисти и херменевти (които се глумят от дядо Вазов и от Страшимиров) биха били смешни, ако не ни изпълваха с гъга и тревога.

И така, няма съмнение, че първото задължително условие за съществуването на истинска критика на превода е подготовката на високоодарени специалисти по съответните литератури, които да притежават ясен поглед за взаимовръзката между явленията, за феномените, свързващи чуждата и родната традиция, чуждото и родното новаторство, всичко това изразено с ясните и недвусмислени категории на марксистическата литературна наука. Макар и малко, такива хора у нас има, но повече от ясно е, че техните знания не се използват пълноценно. Значимата книга „Телескоп, път и две сиамски котки“ от Вера Ганчева (там литературните факти се интерпретираха именно в такава насока), излязла през 1985 г., си остана самотна, защото издателите не поемат риска от нищожното тиражиране на подобни изследвания, прикриват се зад измисления довод, че читатели за такива книги у нас все още нямало. . . От друга страна, подготовката за бъдещи издания на преводна художествена литература, перспективните планове си остават затворени във вътрешноиздателските художествени съвети, виечетените от никого вътрешни рецензии, в няколко отозва за нашумели чуждосъзични творби, публикувани в списанията „Панорама“ и „Факел“.

Очевидно е, че Съюзът на преводачите добре разбира назрелите необходиминости, неговата организационна дейност е насочена към възпитание на ново отношение към критиката на превода. Това особено ясно се изразява в редица творчески срещи и дискусии. Добре беше намерена темата на кръглата маса по време на XI национален семинар на Кабинета на младия преводач — „Преводът и неговата критическа оценка“ е тема с първостепенно значение. В изказванията си Катя Митова, Любомир Илиев, Николай Аретов, Красимир Мирчев, Андрей Богоявленски, Владимир Трендафилов, Албена Стамболова и др. доказват, че в общи линии правилно разбират задълженията си на критическия фронт. Но именно тук се получава странен парадокс. Никой от тях не посява да се докосне до най-важното: до определянето за ръководната идеологическа функция на критиката на превода. Това е защото все още не са изкристаллизирани условията да се почувствуват критичните в ролята на ръководители. Нека не ги оневизиваваме — често пъти те сами стесняват кръга на отговорността си, задоволяват се с решаването на пери-

ферни задачи (възхвалата или критиката на даден превод, без връзка с цялостния процес, без изтъкването на идейни съображения и критерии). Но и като цяло общественото мнение у нас не е напълно зряло до разбирането, че критиката на превода е именно „синтез на идеология и културна политика“.

През изминалата година издателство „Народна култура“ потърси и според мен успешно намери начин за излизане от порочния кръг на високомерно пренебрежение към информираността на читателската публика. Създаването на сп. „Книгосвят“ е отлично средство за ръководене (при това публично) на плановете издаване на чужда литература. Сега само в първия брой има петдесетина рецензии, които преди биха изчезнали в издателските папки. Получаваме чудесна възможност отблизо да следим процесите в световната литература, а и да търсим стойности обобщения. Убеден съм, че с течение на времето преводните обзорни статии (във втората половина от списанието) ще намалят и наши специалисти ще могат да изразят задълбочените си наблюдения. Разбира се, рецензиите в излезлите досега броеве не са съвместими. Доста рецензенти се ограничават със сбит преразказ на дадена книга, без да се опитват да намерят онова, което я сближава или отдалечава от нашия читател. Но има и значителни постижения, които доказват правилно улавяне на желаната и необходима ни посока. Така например в рецензията си за романа „Златната капка“ от Мишел Турние Красимир Мирчев започва с точната констатация за „унило сивещата картина на съвременния френски литературен живот, където все по-ясно личат оголените механизми на една индустрия, изцяло насочена към пазара“. А след това подава на анализ „хуманните и социалните пристрастия“ на Турние, свързва проблематиката на романа с актуални проблеми на съвременния политически живот и извлича най-значимото в него: „достоен отпор срещу политическата програма на неофашисткия Народен фронт, изградена върху откровено расистки принципи“. Точно така можем ясно да почувствуваме с какво тази книга ще се докосне до нас. Печелят ни с последователното прилагане на същия аналитически принцип и рецензиите на Димитрий Иванов, на Красимира Михайлова (за „Плъхката“ от Гюнтер Грас), на Наташа Манолова, Крум Ацев, Рада Шарланджиева, Александър Кьосев и др. Но ето че от рецензията за романа „Световно изложение“, автор Светлана Димова, ми е трудно да си направя заключение за качествата на творбата, за мястото ѝ в творчеството на Едгар Доктору, не мога да реша дали тя е необходима за българския читател.

Следващият раздел от нашето изследване ще остане само като пожелание. Обобщаващи статии свързани с възприемането на чуждите литератури у нас, със значимите литературни явления по света, не можахме да открием. Няма и текстове, които в теоретически план да разпекват въпросите на критиката на превода. Преминахме периода на търсенето и намирането, нека кажем няколко думи и за ролята на критиката на превода в непосредственото издаване на книгите. Тук тази функция се поема от съставителя, от автора на предговора и на обяснителните бележки. Няма да се спирам подробно на тези неща, защото по необяснима традиция по време на нашите прегледи те присъствуват в докладите за художествения превод. Боя се, че причина за това е именно неумението ни да разграничим дейностите в областта на преводното дело. И все пак, каква златна възможност, какво задължение за идейно-политическо ръководство на литературата е съставянето на книга, многотомник, поредица. Именно в този вид труд най-ясно проличават професионалната и идейната подготовка на критика. В не по-малка степен казаното се отнася и за автора на предговора (парадоксално беше решението, че съставителите и рецензентите не могат да пишат предговор — че кой тогава?). Тук веднага ми идва на ум апостолската дейност на Исак Паси, който е и мотор, и душа на някоя от най-представителните издания в последното десетилетие. И съставените от него книги завинаги остават в съзнанието ни с монографичните предговори на професора. Крайно време е да разберем, че съставителствата и предговорите не са средство за лесно презапясяване с презрения метал (както често се е получавало в последните години), а високоотговорна критическа дейност. Не мога да се въздържа и ще отворя тук една скоба — безпринципно е съставителите на многотомници да получават по двадесет и повече лева на печатна кола. Техният труднастина е трудоемък, висококвалифициран, но това е труд на критик, който пише студия по познатата му материя — и, мисля си, именно така (като за студия) трябва да се заплава съставителството. По темата за предговорите четохме интересна дискусия в кн. 3 на сп. „Панорама“. Съгласен съм с жанровото разделение, предложено от Михаил Неделчев — той говори за писателския естетически предговор, за предговора — портрет на автора, за предговора — конкретен анализ на творбата, и за тематичния предговор. Но струва ми се, най-важното е да изтъкнем, че авторът на каквото и да било предговор е български литератор или писател. Затова преди всичко предговорът трябва да защитава идейната и националната убеденост на своя автор, а оттам и сложно, без разкрасяване, но и без подценяване да навлиза в света на писа-

тели. Можем примерно да напишем в един предговор всичко, което знаем за живота и творчеството на Франц Кафка, но ако не потърсим връзката, спора със съвременния социалистически читател, ако не разкрием механизмите на този тип художествено и идеологическо мислене, ние няма да сме изпълнили задачата си. В дискусията справедливо се отбелязва, че читателите не четат пространните и скучни предговори. И аз не ги чета. Но когато се залавяме да представяме ново лице, ние задължително трябва да пристъпваме с вълнение, да се подготвяме дълго, внимателно, да бъдем достойни за идеите и стила му, да пишем ярко, разбираемо, увличащо. Ще си позволя да кажа: предговорът не е за всяка уста лъжца, той е мъчително, трудно изкуство, в него най-ясно се изразяват политическата и художествената зрялост на литератора. Не може да се пишат предговори за всичко и за всички, трябва някаква здрава нишка да свързва интересите на онзи, който се опитва да проникне в света на големата литература. Ние виждаме как от предговорите на Богдан Богданов (какви то и резерви да имате към отделни негови оценки) се роди една от най-стойностните му книги — „Романът — древен и съвременен“. Тази книга е доказателство, че авторът не е разхвърлял силите си, а целестремено е преследвал една висока цел, подготвял се е да предложи своята интересна теория за романа.

И сто че книгите излизат една след друга, засипват ни заглавия и автори, звучат нови за нас гласове от далечни страни. Богатствата на съвременното преводно книгоиздаване не подлежат на съмнение. Навлизаме в широката територия на „оперативната критика“. Широка, разбира се, според скромните рамки на цялостното пристъпване на критиката на превода в културния ни живот. През миналата година в сп. „Панорама“ са се появили 28 рецензии, в сп. „Факел“ — 25 (но и пет обзорни статии). Можем да допълним картината с „Бележки по белите полета“ във в. „АБВ“ (ако пресметнем, че средно седмично са излизали по шест рецензии — вобщо във вестника — за преводни книги) и ще получим достойна картина. Там е отразена почти цялата преводна продукция (включително и обществено-политическа, и научно-техническа, и медицинска, селскостопанска, физкултурна и пр. литература). Често се насочва към ярки факти от преводното ни книгоиздаване и неуморимият Михаил Василев в колонката, която води във в. „Отечествен фронт“. Напоследък публикуват рецензии за преводни книги и няколко провинциални вестника — „Дунавска правда“ — Русе, „Нов живот“ — Кърджали, „Шуменска зоря“ — Шумен, и др. Някои от тези вестници препечатват кратки рецензии от централния литературен печат, други се стремят да осигуряват собствени материали, но никъде критиката на превода не се развива системно. И как да се развива, когато водещите ни издания съвсем не дават тон за „ново мислене“ по този въпрос. Епизодични са рецензиите за преводни книги във в. „Литературен фронт“ и във в. „Народна култура“, редки са в сп. „Пламяк“, съвсем ги няма в сп. „Септември“. Рядко се срещат за чуждите литератури и младежките издания — в. „Пулс“, сп. „Младеж“. Възможно е широката читателска аудитория получава информация и известни критически съвети за чужди книги само от в. „АБВ“. Тиражът на сп. „Панорама“ е 11 000 броя, на сп. „Факел“ — още по-малък, така че спокойно можем да приемем — критиката, която се публикува в тези издания, е за избраници, тя не достига до масовия читател и не му оказва никакво влияние. В последно време Радио София се стреми също да представя преводната продукция, като отделя и място за ролята на преводача. Тази многомилionenна трибуна в никакъв случай не бива да се пренебрегва или омаловажава, защото тя ни дава най-пряка възможност да въздействуваме върху вкуса на читателя. Затова в текстовете си за радиото сме длъжни да се стремим към максимална комуникативност и същевременно — да си позволяваме никакво припизвяване на критериите, никакво влияние на конюнктурни съображения. За съжаление най-рядко преводната критика е представена в литературните програми на Българска телевизия. Може би ръководството на СПБ трябва да направи необходимото, за да подтикне телевизионните работници към по-гъвкаво отношение спрямо явленията в превода.

Задължени сме да отделим специално внимание на онова, което прави за преводната литература в „АБВ“. Тук оперативните критици имат възможност да експериментират някои от най-трудните рецензентски поджанрове. Отделено е място за научнопопулярната литература. Имам доверие най-вече на хората, които пишат в рубриката „Накратко“. Запомнил съм две имена — Екатерина Бончева и Витан Бориславов. Ще спомена например бележката на Бончева за книгата „Лабиринти на съзнанието“ от Едуард Розентал. В двадесетина реда авторката успява да каже най-характерното за автора (известен съветски социолог и журналист), да ни заинтригува с проблематиката на книгата, дори и не без основателно да оспори някои схематични постановки на Розентал, да вземе отношение към съществени несполуки на преводачката и редактора. Но доякога и Бончева решава да действа по „лесната процедура“ — така

се е получило с рецензията ѝ за „Сътворението на бронята“ от Яков Резник — за превода нито дума, а тематиката на книгата, макар и старателно обяснена, е представена с доста шаблонни изрази от рода на „иравствената сила и превъзходство на обикновения съветски човек“. Витан Бориславов рецензира книги от доста широк регистър — запознава ни например с „Великата армада“ от Дейвид Хауарт, а след това с „Популярни беседи по психология“ от Артур Петровски или с историята за чучето „Даст“ от Франк Дейвисън. Бориславов обикновено се ограничавал с резюмиране на съдържанието, но прави това умело — така че да изтъкне достойнствата на предлаганите творби. Той почти не засяга проблеми на превода, по правило не спори с авторите и всичко това естествено намалява стойността на неговите рецензии. И все пак аз предпочитам тях, отколкото например многословния преразказ, направен от Димитър Павлов за книгата „В Индийския океан“ от Игор Можейко. Павлов успява да каже точно толкова, колкото и Бончева, и Бориславов, но той се опитва да ни отнеме удоволствието от самостоятелното четене, като надълго и нашироко обяснява сюжетни подробности. При това не казва нито дума за преводача, за самото издание. Такива рецензии просто не са необходими, особено пък във вестник от типа на „АБВ“, чиято главна задача е бързата информация и първото запознаване на читателите с най-новите явления в нашето книгоиздаване. Значително по-оправдани са пространните рецензии, с които се представят значителни книги от областта на обществено-политическите науки. Да кажем такава интересна монография като „Алхимията като феномен на средновековната култура“ от В. Рабинович не може да бъде представена с няколко думи. За нея трябва да се говори, защото тя е необходима на специалисти от най-различни хуманитарни области, и рецензията на Виктор Вачев изпълнява именно тази благородна задача — да ни спечели за енциклопедичната култура на Рабинович, за изключителното идейно богатство на книгата му. По подобен начин са представени и такива значителни постижения на нашето преводно дело и на книгоиздаването ни като преведеният от китайски „Каталог на планините и моретата“ (в рецензията на Здравко Попов), книги като „Сократически съчинения“ от Ксенофонт (статията „Носталгия по мъдростта“ от Минчо Минчев), Николо Макиавели „Избрани съчинения“ (статията „Макиавелист ли е Макиавели?“ от Ерика Лазарова), „Естетически студии и статии“ от Хердер (статията „Духовните селения на Хердер“ от Мая Иванова), „От Шотландия до Силвъррад“ от Робърт Луис Стивънсън (статията „Животът на един дъх“ от Екатерина Бончева) и др. Това разграничаване на подходите към различните типове книги доказва, че в редакцията на в. „АБВ“ има изработена ярна стратегия за атакуване на читателския интерес. Сериозните и значими явления се представят с по-пространни статии, в които се говори не за превод, а за онова, което ще ни даде общуването с автора. Съвсем правилно е да се подхожда именно така. Но може би редакцията трябва по-късно отново да се връща към вече представените книги, за да ги осмисли този път като явления в националния културен живот, да потърси мястото им в еволюцията на нашето литературно съзнание. А за художествената литература от години вече е запазено място в рубриката „Бележки по белите полета“, хулена от мнозина, разхвалвана прекомерно от други, но безспорно четена от всички. Рядко се появяват пространни рецензии за отделни преводни художествени произведения извън рубриката (освен новата, водена от Александър Кьосев рубрика „Четеното като събитие“, за която ще поговорим отделно), и това е справедливо — редакцията е намерила своя, неповторима физиономия за литературнокритическата рецензия. Да се пише „бележка“ е извънредно трудна критическа задача. Нека веднага да кажа мнението си — в сегашния си вид тези бележки в никакъв случай не могат да изпълнят функцията за идейно-художествено ръководство. Те са доста неравностойни, не са напълно единни дори и като позиция към разглеждания предмет. Красимира Близнакова например проникновено изследва проблематиката на творбите, но тя никога не засяга проблеми на превода. Сред най-добрите ѝ постижения са рецензията за „Дневник без дата“ от Юстинас Марцинкявичус (защото се домогва до общочовешкото звучение на големия литовски поет) или интересното, интригуващо представяне на романа „Дофина“ от португалеца Жозе Кардозу Пиреш. Но модел за такъв тип рецензии можем да потърсим в два от текстовете на Енчо Мутафов — за „Животът на Ференц Лист. Шопен или поетът“ от Ги дьо Пурталес и за стихосбирката „Покой и лютия“ от Ян Кохановски. Мутафов успява да диалогизира с читателя, да го убеди, че тези книги ще му дадат нещо необходимо, да потърси мястото им в съответния жанр, както и в световния литературен процес, да изтъкне най-важните достойнства на преводите. Това вече е нещо качествено различно от преразказа, от шаблонните хвалки за спечелване на интерес (с позоваване на криминална интрига), това е своеобразен „Фер-плей“ (честна игра), каквато всъщност ни е необходима. С подобно съзнание пишат в рубриката и такива критици на превода като Димитър Киров, Любомир Илиев, Божидар Кунчев. Интересни критически текстове можем да про-

четем от Алберт Бенбасат, от Александър Йорданов, от Кирил Кадийски и Красимир Дамянов. Немного-слесни, пълни с информация и с критическо обобщение са рецензиите на Кирков за романа „Атентатът“ от Хари Мюлиш и особено за „Слово за похода на Игор“, остроумна и дълбока е рецензията на Любомир Илиев за „Чуждият приятел“ от Христоф Хайн. Но още вече посочихме предпочитанията си за определени минимални критическо обобщение, остава да кажем и какво не ни харесва. Чета рецензията на Димо Димовски за вьетнамския роман „Крадлата“ от Нгуен Хонг. С високомерие на съвременен европейски писател авторът решава, че Хонг копира „не най-добрите образци на френската литература от миналия век“, че героите са едноизмерни. Той дори не се опитва да проникне в чуждата литературна ситуация, да разбере, че това е първият превод от вьетнамски език в издателство „Христо Г. Данов“ — Пловдив, и че тази книга има за вьетнамската литература значение, каквото имат за нас Вазовите романи. Критикът на превода не може да бъде високомерен, той трябва да има тънко чувство за своеобразието на литературната епоха, за художествеността в класиката. Често се случва да останем с чувството, че дори писана от опитен критик, рецензията за „Бележки по белите полета“ е направена набързо, през куп за грош, както например е постъпила иначе свежо пишещата Албена Бакрачева с книгата „Копнея за живот“ от Макс Вандер. След като прочетох тази изключителна изповед, аз се убедих, че за откровенията на Макс Вандер е страшно трудно да се напише нещо истинско, но и до днес не ме напуска желанието да се върна към нейния обречен свят, в който тя е намерила и толкова място за надеждата, за изкуството.

Ще запомня една разгърната рецензия от Люба Никифорова за романа „Пътят“ от Мигел Делибес. Този критически текст ме накара да прочета и самата книга. Жалко само, че авторката дори не споменава мъките на преводача. Всъщност тя ни предлага друга форма на отношение към преводната литература — прочита като духовен празник, или както е наречена водената от Александър Кюсов рубрика „Четеното като събитие“. Несъмнено статиите на Кюсов се четат с интерес дори и когато човек не е съгласен с вложените в тях идеи. „За Оскар Уайлд по повод на Ален Роб-Грийе“, „Вие сте скучен, мистър Тревър!“, „Тайната на Наталия Мосхабър“, „Поезията на една „поетика“ — интересни са и темите, заслужава уважение и намерението на литературоведа да осмисли творбите от необичайни гледни точки. Според мен най-стойността е статията му за сборника с разкази „Танци за влюбени“ от Уилям Тревър. Авторът стига до на пръв поглед парадоксалния извод, че „скупата ни е скучна — а е проблем, жесток и тежък проблем, за който трябва да се мисли със студена съзнателност“. Той доказва идейно-политическия ключ към такъв тип изображение, убедително въвежда спомена за Чехов, Достоевски, Флобер и Кафка. Но понякога в стремежа си непременно да бъде оригинален Кюсов се оказва маниерен, дори неточен, особено в сравненията си между Уайлд и Роб-Грийе. Френският романист никога не би могъл да каже, че „литературата наистина предхожда и в известен смисъл създава (моделира) живота, но това не е прекрасно, а ужасно“, защото такава идея противоречи на неговото разбиране за мисията на литературата. Извор на литературата според Грийе е самосъздаващото се слово — и то не притежава метафизични усещания или оценъчни сетива за прекрасно и ужасно. Неправомерен ми се струва и опитът да се обясни идейното послание на Ладислав Фуке в романа „Мишките на Наталия Мосхабър“ с призив към „отхвърляне на светата — фикция на властта“ като „акт на висш нравствен избор“ (според Кюсов). Разбира се, сериозните литературоведски анализи винаги могат да предизвикват частни спорове, а безгрешни са само сивите и скучни текстове. Статиите на Александър Кюсов са привлекателни най-вече с дръзкото поставяне на нетрадиционни въпроси, с провокирането на читателска активност.

Не одобрявам рецензията на Иван Младенов за десеттомника на Оноре дьо Балзак, публикувана също във в. „АБВ“. Авторът подминава къртовския труд на преводачи, съставители редактори, високомерно отпраща няколко съвета — „че в бъдеще изискванията ще растат“, и се заема да философствува над творчеството на Балзак, обещавайки ни да разкрие „какво е мястото на поредицата в нашия културен живот“. Ще цитирам няколко реда от статията му: „Романната техника на Балзак е изкусна и подмамваща, в същото време тя леко се поддава на самотълкуване и саморазрешение. Изискаността на описанията, изтънчеността и духовитостта на диалозите разкриват своя произход в характерите, които рисуват.“

Излизаме от привлекателната територия на в. „АБВ“ и преди даразгърнем страниците на списанията „Факел“ и „Панорама“, нека пътят споменем няколко интересни рецензии за издадени през годината преводни книги. Кратко, но извънредно съдържателно е изразил Иван Гранитски във в. „Литературен фронт“ (брой 7 от 1986 г.) мнението си за издадените в поредицата „Световна класика“ „Избрани творби“ от Шандор Петьофи. Типологичната и идейно-художествената близост между поезията на Христо Ботев и Петьофи са ни представени убедително, авторът е формулирал точно и актуалните послания на големия

унгарски поет. Намерил е верни думи за преводачите, за съставителите. Оставаме с усещането не само за професионално свършена работа, но и за човешко въднесие, за критичско пристрастие, което неизбежно трябва да присъства в рецензиите ни, ако искаме да намерим съмишленици сред читателите.

Професионално е написана и статията „Аристофан и неговото българско превъплъщение“ от Зорка Попова, публикувана в кн. 1 от 1986 г. на сп. „Театър“. Авторката висококомпетентно разкрива проблема на Аристофановата комедия, като обръща особено внимание на стила и езика, за да ни подготви да почувствуваме творческия подвиг на преводача проф. Александър Ничев. Интересни са сравненията с класическите преводи на Александър Балабанов и Гео Милев. По-лаконична, но не по-малко съдържателна е и рецензията за същата книга на проф. Кирил А. Влахов, публикувана във в. „Народна култура“ (19. 7. 1986 г.).

Хубаво критическо постижение е и статията „С проникновение в човешката душа“ от Огнян Стамболиев (в. „Дунавска правда“, 14. 8. 1986 г.), посветена на поредицата „Съвременна съветска проза“ от издателство „Партиздат“. Стамболиев представя четири значими романа — „Чужди страсти“ от Миколас Слукис, „Изкуството да се разделяме“ от Венимин Каверин, „Прокобата“ от Васил Биков и „Мягкост“ от Артём Афиногенов, като „в движение“ поднася обективни характеристики за постиженията на преводачите Емилия Масларова, Силвия Борисова, Найден Вълчев и Слав Г. Караславов. Верно е почувствувал Стамболиев колко високо постижение на преводаческото ни изкуство е трудът на поета Найден Вълчев, който от години вече майсторски ни поднася поразително силната проза на Васил Биков. Сред публикуваните във в. „Отечествен фронт“ рецензии от Михаил Василев бих споменал като най-сполучливи „Истината за войната“ (за романа „Пилето“ от Уилям Уортън), „Поезията на Верхарен“ (за „Възхвала на вятъра“ от Емил Верхарен), „Човек срещу елегантните сили“ (за „Избрани творби“ от Шарл-Фердинанд Рамю) и „От първата дама в Академията“ (за „Пламъци“ от Маргьорит Юрсенар).

Списание „Панорама“, единственото у нас специализирано издание за съвременна чуждестранна литература, критика и проблеми на превода, вече започна осмата си година. Засега там и само там критиците на превода могат да бъдат сигурни, че са у дома си. Но доколко е оправдана тази сигурност? Малко, обидно малко са рецензиите за издадените през годината книги, още по-малко (въсщност въобще ги няма) са проблемните статии, свързани с теорията и практиката на критиката на превода. Верно е, че шест книжки годишно са много недостатъчни, че все пак списанието е насочено към широката читателска публика и че то е търсено най-вече заради публикуваните художествени творби, но форми за по-обемно популяризиране на задълбочената критика на превода трябва непременно да се търсят. В рубриката „Преведено у нас“ през 1986 година има немалко радостни новости. Преди всичко, повече от всякога подобряват на рецензираните произведения е крайно прецизен. Търсени са значими и поразяващи положителни емоции в културния ни живот литературни факти, като същевременно е отделено място и за творчески дискусии, за принципи несъгласия с постиженията на някои утвърдени преводачи. Ако съдим за онова, което е най-стойностно в превода ни книгоиздаване, в общи линии рецензиите, публикувани в сп. „Панорама“, няма да ни подведат. Така е избягната често срещаната в предишни години слабост на нашите критици на превода — да се губи мярката, да се нарушава ценностната скала при рецензирането на книги с различни идейни и художествени качества. Можем да бъдем сигурни, че критериите на „Панорама“ за 1986 година не ни подвеждат. Не ни подвеждат и критиците, на които редакцията е гласувала доверие. Виждаме, че към литературните факти се подхожда разнообразно, едни (това са най-често преводачи) отделят изключително внимание на самия превод, други — и това са мнозинството — се стремят да стигнат до стойностни обобщения както за започващото българско битие на съответното произведение, така и за преводаческия труд. Но да бъдем по-конкретни.

Навярно доста въднение е предизвикала рецензията „Словесна изобретателност ли?“ от Емилия Юлзари. Тя поставя тревожни въпроси за преведения от Румен Стоянов сборник с разкази, есета и стихове „Междуетажие“ от Хулио Кортасар. Юлзари поставя много важен теоретичен проблем — докъде води буквалистичното предаване на чуждозиковия текст, и привежда убедителни доказателства, че крайностите на иначе талантливия наш преводач са довели до изопачаване на авторския замисъл в стил. Става така, че една уж чисто насочена към техниката на превода рецензия всъщност ни казва съществени неща за своеобразието на писателя, за опасността той да бъде тълкуван превратно от нашите читатели и литературни критици (както и се е получило в статията „Литературните жирафи“ от Александър Кюсов). Рецензията на Юлзари доказва, че всички предварителни предписания, как да се пише критика, са неубедителни, че в конкретните случаи човек сам трябва да избере най-верния (според него) подход към творбата, стига да успее да разкрие идейното и художествено послание на автора, съобразявайки се с литературната ситуация, в

която попада той при превода, и, разбира се, с достоинства или недостатъците на самия преводен труд. Безсмислени са дребнавото посочване на случайни грешки, споровете за отделни думички, които можели да се изпрекат и по-иначе; важно е да се държи сметка за верността към духа на оригинала, както и за уважението към родната традиция. Всичко това се е опитала да направи и Бора Беливанова в рецензията си за „Записки от Източния склон“ от Су Шъ. Но не ѝ достига увлекателност, прекалено дълго преразказва предговора на Крум Ацев, недостатъчно убедителна е, когато защитава „образия и ритмичен паралелизъм на оригинала“ (може би защото не е намерила красноречив пример). Не ме задоволи и рецензията на дълбоко уважавания от мен преводач Светозар Златаров за романа „Името на розата“ от Умберто Еко. Вярно е всичко, казано от Златаров, но културно събитие като този роман на Еко трябва да бъде представено с повече възлание, много повече неща трябва да се кажат и за блестящия превод на Никола Иванов. Но, струва ми се, че тук вината не е на автора, който е бил ограничен от задължителните три машинописни страници, в които понякога сме безсилни да включим богатството на размислите си. За книги като „Името на розата“ трябва да се говори много и много (не повече от Златаров е казала и Вера Ганчева в мини-рецензията си в сп. „Пламяк“). И навярно именно сп. „Панорама“ би трябвало да поведе разговор за многопластовите внушения на творбата, за проблемите, които поставя преведането ѝ, адаптирането ѝ към съвременното ѝ социалистическо културологично мислене. Неуспешен е опитът на Лотос Бораджиева да представи „Аса“ от Ат-Тахир Уаттар. Авторката ни представя кратък преразказ на романа, отблъсква ни с шаблонни фрази от рода на „от целия роман струи горещият дъх на революционния устрем“ и се задоволява да констатира (бездоказателствено), че „преводачът успешно се е справил с изисканата си задача“. И Николлина Бурнева не ни убеждава, че е разбрала напълно сложно шифрованото духовно послание на Криста Волф в повестта „Касандра“. Особено неприемливи са тук някои бележки към преводачката Федя Филкова, изречени на недоустием за масово списание като „Панорама“ стил („многобройни случаи на синтактична полисемия, изискващи от преводача много добра ориентация в конотативната система на такста“). Мое твърдо убеждение е, че когато критическите ни послания са предназначени не за лабораторни сборки, а за очакващите с доверие читатели, нямаме право да им поднасяме изпълнени с чужди псевдоинтелектуални словесни галиматии. Към рецензията на Атанас Сугарев за „Голям галдовник. Животът пред теб“ от Ромен Гари имам само частични възражения по някои от негативните примери, представящи превода на Красимир Мирчев. Романите на Гари са толкова необичайни и като идея, и като езикова практика, че дори в оригинал звучат напълно непривично, да не кажа революционно. Така че с риск да остане недоразбран, Мирчев дръзко е решил да остане верен на автора, да ни предложи „вкуса“ на неговата словесна изобретателност. Затова се възхищавам от откритията на преводача и съм убеден, че изречение като „Мадам Роза държеше в един куфар листче хартия, на което пишеше, че съм Мохамед и три кило картофи, половин кило моркови, сто грама масло, залушена риба и треста франка, да бъде възпитан в мюсюлманска вяра“ (представено от Сугарев като „небалансирано“) е всъщност физиономично за необикновеното постижение на Красимир Мирчев. Но като цяло рецензията на Атанас Сугарев е интересна, дори и затова, че поражда професионални спорове.

Много добро критическо постижение ни поднася Любен Бумбалов (въобще на „Избрани творби“ от Шандор Петьофи като на книга-събитие в културния ни живот ѝ върви с рецензенти). И тук авторът задълбочено представя българската рецепция на революционната поезия на Петьофи, като си поставя за задача да докаже доколко в новия том е спазена приемствеността и доколко делото и творчеството на унгарския гений „ще застане пред нас като динамична система от естетически и социално-политически стойности“. Вярно и приносно е наблюдението му, че „в книгата, която съдържа художествения образ на един народ, тихо преминава сянката на българската душевност, горда и силна в своите чувства към истински човешкото и самостоятелна в избора си на духовни приятели и учители“.

Успешни са критическите изяви по страниците на „Панорама“ на вече отдавна доказали рецензентските си качества автори като Лилия Рачева, Велизар Илиев, Спас Николов (както винаги непримирим към неточностите, дори в детайлите), Светозар Жеков, Йонка Найденова, Стефан Тафров. Рецензията си за „Кръчмарката“ от Ан. Левитов Иван Цветков е превърнал в проникновен портрет на преводача Филип Гиев. Както винаги точен в оценките си, четивен и артистичен е Любомир Илиев, който за съжаление присъства в годишната критическа продукция само с една рецензия (за стихосборката „Зелена луна“ от Ерих Аренд). Смушава отсъствието на такива критици на превода като Михаил Неделчев, Енчо Мутафов, Николай Б. Попов. Несъмнено най-висока оценка заслужават все по-уверените критически прояви на Николай Аретов — един млад литературовед, който показва безспорно развитие. Той е рецензирал три книги — „Уайнсбург, Охайо“ от Шъруд Андерсън, „Избрани романи“ от Хърбърт Уелс и „Из-

брани произведения“ от Уилям Голдинг. Аретов понякога проявява прекален максимализъм към преводачите (особено по отношение постигнатото от Йордан Костурков при интерпретацията на Гор Видал), но това са естествени залитания на младостта. Важно е, че Аретов има вече сериозно присъствие в критиката на превода, че умее да анализира литературните факти, да доказва актуалността им, че издълбоко познава механизмите на преводаческото творчество.

Откриваме Аретов и като автор на една от най-аналитичните рецензии в сп. „Факел“ през миналата година (за изследването „Питър Брьогел Стария“ от С. Лвов). Странно е, че, общо взето, авторите на рецензии във „Факел“ и „Панорама“ са различни. Може би това е свидетелство за известна тясна специализация, но би било хубаво, ако например по-често срещаме в „Панорама“ и името на младата критичка Катя Митова, която с рецензията си за „Последна любов“ от Юрий Нагибин (а също и с чудесните си предговори към „Чужденката“ от Кунцевичова, към „Комедиантка“ от Вл. Реймонт и към „Еманципантики“ от Б. Пруст) доказва много съществени професионални качества. Имах възможност да прочета и други рецензии на Митова — за Ингмар Бергман и за Еме Сезар (във в. „Пулс“), за стихосбирката „Покой и лютня“ от Ян Кохановски (в сп. „Пламяк“). Мисля си колко хубаво е, че в младата критика има такива всеотдайни творчески личности — хора с позиция, с винаги защитено собствено мнение, със солидна естетическа подготовка. Изследването си върху сборника на Нагибин Митова е нарекла „Пътешествие по „литературната стълба“. Интригува ни още със заглавието (докато много често явление продължават да бъдат безличните и шаблонни заглавия от рода на „Навременен и благотворен дело“, „Поет на вярата в човека“, „Воин в битката за красота“ и прочее — опитайте се от заглавието да разберете за какво и за кого става дума). Разбира се, постиженията на Катя Митова не свършват със заглавието — тя прониква в лабораторията на Нагибин, търси стойностни обобщения за „масата“ и „стойността“ на думите, и то на базата на преводния текст. Стъпало по стъпало авторката се изкачва от езиковото богатство в различните стилистични пластове към снемането на цялото във фрагмента, та до идейния център на завършената творба (като квинтесенция на хуманизма на писателя). Оттук до последната стъпка — обобщението за художествените търсения на поколението, за нравствения патос на съвременната съветска литература — достигаме сами. И размислите ни продължават отвъд конкретната рецензия — не е възможно за великата съветска литература да се пише безинтересно, шаблонно. Наистина на страниците на „Факел“ критиците сякаш са си дали благородно състезание — кой ще достигне до по-значимото обобщение, кой най-точно и най-ярко ще предаде онова хуманно движение, ония взривове на духовна енергия, които са тъй характерни за големите съзвездия от рицари на съветското художествено слово. Майсторски анализира Георги Пенчев епичния роман „Сибир“ от Георги Марков, но не му остава място дори да спомене проблемите на превода. Почти същото се случва и с белетриста Георги Величков, който ни предлага своя оригинална интерпретация на „Вървеше по пътя човек“ от Отар Чиладзе, а за преводача Иван Жечев си спомня едва в последното изречение. Разбира се, по-значими биха били за българския читател рецензиите им, ако авторите бяха потърсили действителни съпоставки със съвременния литературен процес у нас, но такава неща при критиците на превода все още са изключение.

С доста силно вътрешно съпротивление прочетох две рецензии на Александър Панов. Първата е за антологията на грузинската поезия „Дъх на битие“, превод Николай Кънчев. Смутиха ме някои категорични оценки на критика за спецификата на грузинската поезия. Той смята за незначителни тенденции символизма, експресионизма, а доколкото знам те, и особено романтизмът, имат огромно влияние върху грузинската класическа и модерна литература. Освен това, без да познава оригиналите, критикът допуска, че на места Кънчев е трябвало да прояви „по-голяма доза артистичност в превъплъщенията“. По-нататък Панов говори за неутралния стил на подстрочника, с което също не съм съгласен, защото и тук нещата стоят по-сложно. Има подстрочници и подстрочници, но за големия преводач добрият подстрочник дава чудесна възможност да почувствува цялото ритмично и идейно-художествено богатство на оригинала (доказателство за това са и многобройни преводи на съветски поети, които приемат подстрочника като напълно допустимо пособие за преводача). Не мога да приема безрезервно и рецензията на Панов за „Последните страници от дневника на една жена“ от Валерий Брюсов. Не мисля, че изданието е „повече културен, отколкото художествен факт“, а и размислите на автора не ни водят към такова негативно заключение. Мисля, че е некоректно в рецензия за преводна творба да има изречения като „Подозирам, че на места преводът просто е засидил и извадил наяве някои от скритите несъвършенства на оригинала.“ Нямаме право да подозираме: или сме сигурни, след като сме направили необходимите сериозни справки с оригиналния текст, или доброволно се отказваме да правим толкова повърхностни заключения. Пиша тези забележки, защото Александър Панов е един от талантливите млади български критици и

да осмисли за себе си тези кардинални теоретически проблеми, да бъде всеотдайно подготвен по всички ключови въпроси от историята и теорията на превода.

Остава ни да поговорим за най-важното — доколко нашите критици на превода са в състояние да правят големи обобщения, да ни предложат проблемни студии за състоянието и перспективите на художествения превод в социалистическа България. Обикновено отговорът на този въпрос очакваме на общо-съюзните прегледи. В докладите за целогодишната продукция се отразява и нашата подготвеност за синтез. Нека си спомним, че миналата година единодушно оценихме високо докладите на Димитър Кирков и на Христо Стефанов, на Иван Стоянович, Михаил Величков, Кръстьо Горанов, Енчо Мутафов, Любен Любенов. И дискусиата в сп. „Панорама“ (кн. 4 от 1986 г.) отново доказва зрелостта на онези, които обективно критерии при осъществяването на постиженията и недостатъците, илейната яснота на заключенията. Списание „Факел“ ни даде възможност да се запознаем с пространно резюме от доклада на Димитър Кирков „Плодотворна година за съветската проза“ (кн. 3 от 1986 г.). Икатоси задаваме въпроса: щом можем да пишем сериозни статии, защо те не се появяват по страниците на литературния печат, нямаме право да си отговаряме еднозначно: никой не се интересува от нашите проблеми. Все пак нещо не е напълно наред с нашите статии — едва ли критическият обзор на една издателска година ще им даде най-дълбока представа за истинските процеси на сближаването между култури и народи чрез преводното дело, за насыщаните духовни нужди на съвременния български читател. Следователно не литературните издания са виновни, а ние самите не предлагаме изследвания, достойни за всеобщо внимание, изследвания, в които чрез езика на литературните факти да диша стойностно обобщение за нашето време и нашия живот, за културните проблеми на нацията. Единствено Енчо Мутафов смело е тръгнал по този път и може би затова през изминалата година се появиха само няколко обобщаващи статии, които можем да наречем събития в нашата днешна критика на превода. Ще спомена тук статията „Природа и култура“, публикувана в бр. 30 (25 юли 1986 г.) на в. „Народна култура“, и студиите „Диалектическият възглед (Бахтин и неговото възприемане у нас)“ (сп. „Литературна мисъл“, кн. 1 от 1986 г.) и „Изтънеността на метафората“ (сп. „Факел“, кн. 5 от 1985). Тези опити да се изследва многообразието на връзките между „чуждо“ и „родно“ върху полето на преводното дело са повече от успешни. Аз често съм се дразнил от печатите изрази на Мутафов, от „оуднените“ му фрази, но в никакъв случай не бих помислил да отрека големия културологически принос на неговите изследвания.

Студията „Изтънеността на метафората“ има подзаглавие „Пастернак на български език“. Ето как критикът определя своята тема: „за неканонизма на духа-прозрението-изказа и срещата им с нас“. Неканоничността на Пастернаковото мислене Мутафов открива в „необозримите и почти непроходими пространства на метафората“. Но отива и още по-далече — към големия размисъл за пътищата и възможностите на реализма в литературата, за онова велико изкуство, което дисектира живота с цел да „опознае всеки живот“. Тук критикът въвежда шоково актуалната съвременна тема, той не се колебае да предизвика дискусия, да засили тъмните краски при формулирането на негативните явления в литературния процес у нас. Провокира ни с идеята, че Пастернак си струва да се преведе „в този час на литературата ни, когато егоценетризмът заплашва да я взриви, когато естетическата субективност на художественото мислене се подменя с кресливо и безцелно азуване“. Несъмнено Мутафов доста лекомислено генерализира, но неговата тревога е искрена и затова анализът му звучи убедително. Той също така нетрадиционно пристъпва към решаване на проблема за българската рецепция на Пастернак, казва извънредно важни неща за решените проблеми на нашето литературознание. Нека онова, което пише, да е спорно, нека дори понякога да е очевидно невярно, но ние също трябва да тръгнем по стъпките на изследователи като Мутафов. Преводът и преводната литература не са частни теми, а кардинални явления в еволюцията на българската култура. Ще спомена и още една заслуга на Мутафов — създаването на клуб „Критика“ към Секцията за история, теория и критика на превода. В този клуб всеки вторник от месеца се обсъждат преводни книги, общото ни желание е да излезем от шаблонните рамки на почти ученическия разбор — да видим книгите като идваща към нас духовност, като събития в общественния живот. Невинаги се събират много хора (и на мен са се случвали неоправдани отсъствия) и тематиката на сборките е все още понякога недообмислена, но съществуването на клуба доказва, че желание да се осъществи прелом в критиката на превода има. Нека си пожелаем в бъдеще да се отделя повече внимание не на отделни книги, а на важни проблеми от преводното дело. Говорили сме как да заинтригуваме вестниците и списанията, радиото и телевизията, имаме обещанието на ръководството на в. „АБВ“ за съдействие. В мечтите си (защото и критиците мечтаят) виждаме как насоката на творческите ни усилия е поставена на качествено нова основа. От съюзните организационни мерки за развитието на критиката на превод-

ната литература и на преводаческото изкуство разбираме, че такова е и твърдото намерение на ръководството на СПБ. Защото мечтите са си мечти, а сега е време за дела. В книгата си „Оптимално функциониране на социалното управление“ проф. Стоян Михайлов пише: „Зрелостта на едно социално управление в значителна степен зависи от това, дали то съумява своевременно да види новото в живота и да подготви необходимите материални и духовни предпоставки за неговото утвърждаване, като осигурява по този начин непрекъснато и възможно най-бързо усъвършенствуване и развитие на обществото.“

Нека отнесем тези думи към нашата област и всички заедно да помислим над тях. Очакват ни трудности, обективни и субективни пречки, ще срещнем ретроградно мислене и бюрократично бездушие. Но няма съмнение, че успехът зависи преди всичко от високите цели и богатото съдържание на нашия всеотдаен творчески труд.

ПРЕВODНА ПРОЗА '86

(Английски, немски и скандинавски езици)

НИКОЛАЙ АРЕТОВ

Огромната работа, вложена в подготвянето на значителен брой преводни прозаични книги, задължава да се пристъпи към тяхното оглеждане направо, без цитати от важни документи или велики мислители, без риторика, открито и открито, още повече, че такъв е и духът на днешния ни ден. Фактите красноречиво говорят за мащабите на постигнатото. Със 71 прозаични книги, превод от английски, немски и няколко скандинавски езика, се запазва познатото от няколко години високо количествено равнище, отстъпление няма, въпреки всеизвестните обективни затруднения. Ако се вгледаме в първите и най-очевидни диференциации — по издателства и по езици, ще видим, че и миналата година „Народна култура“ достойно изпълнява лидерската си роля — 33 книги, които доста обективно отразяват реалностите в световната литература. Сред тях най-много са преводите от английски — САЩ, Англия и ЮАР, но с помощта на други издателства географията е разширена с Австралия („Г. Бакалов“) и Канада („Хр. Г. Данов“). Преводите от немски се допълват с книги от Холандия, Дания, Норвегия и Финландия. Колкото и голямо разнообразие да се крие зад англоезичните заглавия на „Хр. Г. Данов“ и „Г. Бакалов“, наличието на още само по един превод от немски смущава. На този фон отрядно впечатление прави „Профиздат“ с трите си книги, превод от три езика — английски, немски и холандски. Свой принос в жанровото разнообразие има „Партиздат“, по-скромно е участието на останалите издателства за преводна литература.

Най-логичен се оказва провереният хронологически подход. Затова нека започнем с „Мабиниогин. Келтски легенди“ на изд. „Г. Бакалов“ — единствената средновековна творба. Това са ценни и интересни произведения, които достигат до нас в хубавия превод от английски на Саркис Асланян — стилизиран и дозирано архаизиран, така че нищо освен непривичните имена, често натрупвани едно след друго, да не смущава читателя.

Едрият шрифт и илюстрациите говорят за търсене на по-млада читателска аудитория, което е напълно допустимо, за разлика от отсъвялото ни предговор. Единственият по-сериозен повод за публична дискусия по повод преводната проза от 86-та година бе средновековната литература. Но спорешите бяха единодушни в едно — необходимо е разграничаване на автентичните паметници от по-късните преработки. Един тип преработка на средновековна творба ни предложи „Огчество“ — „Крал Артур“ на Роджър Ланслин Грийн. Средновековната литература, дълго време загърбвана, се нуждае от избистряне на подхода преди очертаващия се (а може би вече зрял) клас бляновеки („Азбука“) шум в издаването ѝ.

Много характерен е друг ранен тип рецепция на литературата от времето на готиката — готическия роман. Сборникът с това заглавие* продължава постепенното ни въвеждане в голямата литература на роман XVIII в., чиито английски вариант все още не ни е достатъчно познат. „Замъкът Гранто“ на Хорас Уол-

* Всички книги, за които не е посочено издателство, са на ДИ „Народна култура“.